

TATIANA CHOMCZUK

ANALIZA KOMPARATYWNA ROLNICTWA UKRAINY I POLSKI NA TLE PAŃSTW UNII EUROPEJSKIEJ*

*Z Katedry Analizy i Statystyki
Państwowego Uniwersytetu Agroekologicznego w Żytomierzu (Ukraina)*

ABSTRACT. The analysis of the characteristics and differences between Polish and Ukrainian agriculture and of overcoming negative trends in the development of agriculture of these countries, is shown in this paper.

Key words: agriculture, market economy, safety food, common European policy

Wstęp

Polska i Ukraina to dwa państwa, które w swoim historycznym rozwoju zmagaly się z analogicznymi problemami, których rozwiązanie jednak nie zawsze było jednakowe.

Dwustronne stosunki handlowo-ekonomiczne oraz integracja z państwami środkowoeuropejskimi Polski i Ukrainy od 1949 do 1990 roku dokonywały się w ramach Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej. Rozpad Związku Radzieckiego, utworzenie Ukrainy jako niezależnego państwa, rozpad bloku RWPG – postawiły nasze państwa z jednej strony przed koniecznością budowania rynkowo-ekonomicznych warunków, które wyparłyby administracyjne uporządkowanie i centralne planowanie we wszystkich gałęziach gospodarki, z drugiej strony zaś – przed koniecznością poszukiwania nowych, bardziej doskonałych mechanizmów wzajemnego handlu i wspólnego rozwiązywania problemów.

Celem badań było ustalenie najbardziej typowych cech oraz różnic w rozwoju rolnictwa Polski i Ukrainy oraz określenie poziomu rozwoju rolnictwa w naszych państwach na tle państw-członków Unii Europejskiej (UE).

Badania wykonywano w okresie 10 lat, od 1990 do 1999 roku.

*Praca powstała w czasie odbywania stażu naukowego w Polsce, w ramach pomocy otrzymanej od Kasy im. J. Mianowskiego i Fundacji na rzecz Nauki Polskiej.

Etapy realizacji polityki rolnej Polski i Ukrainy

W zakresie realizacji polityki prowadzonej przez rządy Polski i Ukrainy w latach 1990-1999 oba państwa osiągnęły różne rezultaty. Polska w tym czasie stała się członkiem Światowej Organizacji Handlu (WTO) i Środkowoeuropejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (CEFTA). Uznanie Ukrainy za kandydata do tych organizacji dopiero się rozpatruje.

Polska jest jednym z 10 państw kandydujących do pierwszej tury rozszerzenia Unii Europejskiej. Ukraina, która opowiedziała się za europejskim wyborem, stara się nawiązać partnerskie stosunki z UE. Najbliższe zadania to wprowadzenie reform przystosowujących gospodarkę Ukrainy do standardów krajów UE, wprowadzenie rządów prawa i budowa gospodarki rynkowej.

Realizacja polityki rolnej po II wojnie światowej była związana z powstaniem nowego ustroju: z upaństwowieniem przemysłu, transportu, bankowości i wprowadzeniem gospodarki planowej (**Polityka...** 1997).

W powojennej polityce rolnej w Polsce można wyodrębnić kilka etapów. Pierwszy rozpoczął się od przyjęcia dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej w latach 1944-1949. W latach 1950-1955 wprowadzono kolektywizację i uspołecznienie ziemi.

Trzeci etap był związany ze zmianami politycznymi w 1956 roku, które wstrzymały proces kolektywizacji. W tym czasie opracowano nowe zasady polityki rolnej – zaczęła się stabilizacja prywatnych gospodarstw chłopskich związana z podwyżką cen skupu produktów rolnych, wzrostem opłacalności produkcji oraz zwiększeniem dostaw środków produkcji, co wcale jednak nie oznaczało wycofania się państwa z realizacji socjalistycznych przekształceń wsi i rolnictwa. W tym okresie utworzono Państwowy Fundusz Ziemi (PFZ) (**Polityka...** 1997). Głównym celem rozwoju rolnictwa była poprawa zaopatrzenia ludności w artykuły spożywcze, a przemysłu w surowce, jak również utrzymanie eksportu rolno-spożywczego i rezygnacja z importu zbóż. W tym okresie do polityki rolnej, oprócz polityki cenowo-dochodowej, włączono politykę strukturalną, która polegała na prowadzeniu inwestycji z zakresu melioracji, scaleń gruntów, na rozbudowie bazy produkcyjnej, uspołecznieniu gospodarstw rolnych. Pozytywnym momentem było wprowadzenie dla osób pracujących i utrzymujących się z rolnictwa bezpłatnej opieki medycznej.

Od 1971 roku nastąpił czwarty okres rozwoju polityki rolnej. Wzrost produkcji rolnej i jej opłacalności – to było główne zadanie dla całej gospodarki narodowej. Preferowano ekspansję obszarową sektora uspołecznionego kosztem prywatnych gospodarstw rolnych, wydatkowano znaczne sumy na reorganizację i tworzenie nowych PGR-ów oraz spółdzielni produkcyjnych. Pozytywnym elementem polityki rolnej tego czasu było wprowadzenie już na początku lat siedemdziesiątych ubezpieczenia emerytalnego rolników.

Nakazowy system zarządzania i centralizacja decyzji w gospodarce oraz gorsze traktowanie sektora prywatnego niż państwowego i spółdzielczego doprowadziły do deficytu produkcji rolniczej. W latach osiemdziesiątych gospodarka polska została wstrząśnięta największym w okresie powojennym kryzysem żywnościowym i politycznym (**Polityka...** 1997). Począwszy od 1989 roku (5.06.1989 r.) rozpoczął się nowy etap polityki rolnej. Uznano nienaruszalność chłopskiej własności i prawa jej dziedziczenia, co zostało potwierdzone zapisem konstytucyjnym. Deklarowano równe traktowanie wszystkich sektorów rolnictwa oraz konieczność poprawy warunków pracy i życia na wsi. Wpro-

wadzone reformy w pierwszej fazie dały korzystne wyniki: obniżono koszty produkcji i zrezygnowano z jej nieopłacalnych kierunków. Przez wprowadzenie wyższych cen na płody rolne zrównano parytet dochodów rolników i robotników. Stan dobrej koniunktury w rolnictwie trwał jednak tylko do 1985 roku. Od tego czasu pogorszyły się warunki pracy i życia na wsi. Wieś oczekiwała przeprowadzenia kompleksowej przebudowy i to nie tylko od strony produkcyjnej, lecz także w zakresie infrastruktury technicznej i społecznej.

Nadrzędnym celem polityki rolnej do 1989 roku było dążenie do socjalizacji rolnictwa i wsi, wyrażające się w upaństwowieniu ziemi jako podstawowego środka produkcji. W polityce rolnej ideologia brała górę nad ekonomią. Takie postępowanie powodowało, że prywatna gospodarka chłopska uzyskiwała gwarancje trwałości i korzystne warunki tylko wówczas, gdy sytuacja aprowizacyjna stawała się napięta. Tylko w takich okresach popierano rolnictwo indywidualne. W takiej strategii rozwoju rolnictwa władze nie przewidywały trwałości gospodarki prywatnej.

Zmiany polityczno-społeczne, jakie nastąpiły w Polsce po 1989 roku zapoczątkowały proces wdrażania mechanizmu rynkowego w miejsce nakazowo-rozdzielczego. Powstał wolny rynek, również w sektorze rolnictwa.

Po 1989 roku politykę rolną charakteryzowała liberalizacja mechanizmów cenowych, otwarcie polskiej gospodarki na konkurencję zagraniczną, likwidacją dotacji do produktów rolno-żywnościowych, mniejsze wsparcie producentów rolnych itp. W tym okresie nie wykreowano polityki rolnej mającej na celu zrównoważony rozwój obszarów wiejskich.

Rozwój rolnictwa na Ukrainie również przebiegał w kilku etapach, z których każdy miał na celu stymulowanie rozwoju poszczególnych jego gałęzi, jednak istniejący system gospodarczy (gospodarka planowana) nie mobilizował chłopów do efektywniejszego wykorzystania głównego bogactwa wsi – ziemi.

Współcześnie przejście do rynkowych stosunków w rolnictwie na Ukrainie urzeczywistnia się przez reformę Kompleksu Agrarno-Przemysłowego (APK). Ważną decyzją, którą podjął rząd, była restrukturyzacja przedsiębiorstw rolnych. Wcześniej podstawowymi organizacyjno-prawnymi formami gospodarowania na Ukrainie były kołchozy i sowchozy.

W 1999 roku na podstawie dekretu prezydenta kolektywne przedsiębiorstwa rolne (KPR) zostały przeorganizowane w przedsiębiorstwa rolne z prywatną własnością ziemi i majątku. Jednakże decyzja ta nie dawała użytkownikom ziemi pełni praw. Prawo własności było ograniczone, tj. ziemia pozostawała własnością państwa. Dopiero od ustanowienia *Kodeksu ziemskiego* w listopadzie 2001 roku ziemia została uznana za towar, może być kupowana, sprzedawana oraz oddawana pod zastaw. Jednakże realizację tej ustawy odłożono do roku 2005. Takie uregulowanie kwestii ziemskiej wstrzymuje kredytowanie rolnictwa.

W pierwszym etapie reformowania przedsiębiorstw rolnych nie zwiększono istotnie ich liczby. Tylko o 142 zwiększono liczbę reorganizowanych KPR-ów. Około 7% ziemi byłych KPR-ów przekazano do dzierżawy lub przyłączono do działek przyzagrodowych rolników.

Procesu reformowania KPR-ów na tym nie skończono i przystąpiono do etapu drugiego. Charakteryzował się on tym, że z 11 276 przedsiębiorstw rolnych utworzono 13 623 agrofarmy rolne (stan na dzień 28.04.2000 r.). Głównymi formami zagospodarowania stały się dzierżawy w liczbie 2752 (20,2% ogólnej liczby agrofarm), towarzystwa gospodarcze – 6235 (45,8%), z których 5681 – to spółki z ograniczoną odpowie-

działalnością i 554 – to spółki akcyjne, spółdzielnie rolnicze – 3166 (23,2%), farmy – 901 (6,6%) oraz inne obiekty gospodarcze – 569. Średnia powierzchnia użytków rolnych na zreorganizowanej agrofarmie wynosi 2222 ha, na farmie – 32,4 ha, w prywatnym gospodarstwie – 0,51 ha.

O tym, że mieszkańcy wsi na Ukrainie nie stracili zainteresowania ziemią, a rozwój prywatnych przedsiębiorstw rolnych ma przyszłość, świadczą dane trzeciego etapu reformowania APK państwa: 1 stycznia 2001 roku liczba zreorganizowanych agrofarm wzrosła do 15 tys., liczba farm – do 40,5 tys., a liczba prywatnych gospodarstw pomocniczych – do 11,5 mln.

W 1999 roku we wszystkich krajach UE było 6,9 ml gospodarstw rolnych, a w Polsce – nieco powyżej 2 mln. Średnia powierzchnia indywidualnego gospodarstwa rolnego w Polsce wynosiła 9,6 ha, w tym użytków rolnych (UR) – 8,7 ha. Średnia powierzchnia gospodarstwa w UE w 1999 roku wynosiła 17,5 ha UR. Najmniejsze gospodarstwa były w Grecji (średnio 4,5 ha UR). Porównywalną do Polski średnią miały Portugalia (8,7 ha UR) i Włochy (5,9 ha UR).

Cechy rozwoju rolnictwa Polski i Ukrainy

Celem reform w rolnictwie w analizowanych krajach jest konieczność przystosowania struktury rolnictwa do warunków gospodarki wolnorynkowej oraz konkurencji ze strony rolnictwa zachodnioeuropejskiego i światowego.

Wolne tempo zmian w strukturze agrarnej polskiego i ukraińskiego rolnictwa, powolne wprowadzenie nowoczesnych technologii, brak środków pieniężnych dla producentów, istnienie dysparytetu cen między cenami płodów a cenami środków produkcji – doprowadziły do obniżenia poziomu produkcji rolnej oraz osłabienia konkurencyjności w stosunku do produktów państw UE. Doprowadziło to również do załamania się bezpieczeństwa żywnościowego naszych państw.

Ogólną tendencją dekady lat dziewięćdziesiątych był spadek produkcji rolnej. W tabeli 1 podano zestawienie indeksów zmiany globalnej produkcji rolnej.

Tabela 1

Indeksy zmiany produkcji globalnej rolnictwa w latach 1990-1999 (% w stosunku do lat 1989-1991) (na podstawie: Agropromysłowyj kompleks... 2000)
Indexes of agriculture global production development in the years 1990-1999 (% to the years 1989-1991) (on the basis of Agropromysłowyj kompleks... 2000)

Państwo Country	1990	1991	1995	1996	1997	1998	1999
Świat – World	100,7	101,1	110,1	115,2	116,5	117,5	119,4
Francja – France	100,3	100,4	100,7	105,4	104,5	106,3	107,7
Niemcy – Germany	101,6	97,3	89,8	91,1	90,7	94,4	95,0
Polska – Poland	102,5	95,8	83,9	87,2	77,5	91,2	87,8
Ukraina – Ukraine	–	–	67,2	60,8	59,7	46,3	46,6

Na świecie obserwuje się wzrost produkcji globalnej rolnictwa na poziomie 19,4% w 1999 roku w stosunku do średniego poziomu z lat 1989-1991. Na Ukrainie w 1999 roku wielkość produkcji spadła o 53,4%. W 1955 roku wartość globalnego produktu rolnictwa sytuowała Ukrainę na czwartym miejscu w świecie po Argentynie, USA i Francji. Po 40 latach, w 1995 roku, Ukraina już nie wchodzi do pierwszej dziesiątki państw.

Dla Polski charakterystyczne jest zmniejszanie się produkcji, jednak tempo spadku jest wolniejsze: w 1991 roku – 4,2%, w 1995 roku – 16,1%, w 1996 roku – 12,8%, w 1997 roku – 22,5%, w 1998 roku – 8,8%, w 1999 roku – 12,8%. Udział polskiego sektora rolnego w tworzeniu PKB jest nadal znaczący, choć od początku transformacji znacznie się zmniejszył – z 11,8% w 1989 roku do 6% w 1996 roku i 4,9% w 1999 roku. Dla porównania: w UE udział ten kształtował się na poziomie średnio 1,7% (1995 r.), przy czym największy był w Grecji (6,7%), a najmniejszy w Szwecji (0,5%). W Niemczech, Wielkiej Brytanii, Finlandii i Luksemburgu wynosił przeciętnie 0,8%. Dla Francji charakterystyczny jest stabilny wzrost produkcji. W Niemczech od początku 1991 roku produkcja globalna rolnictwa zmniejszała się o 8-10%.

Produkt globalny w rolnictwie kształtuje się w zależności od powierzchni zasiewów, wielkości plonów, pogłowia zwierząt oraz ich wydajności. W ciągu ostatnich 10 lat na Ukrainie zaznaczyła się tendencja do zmniejszania powierzchni użytków rolnych. Na dzień 1 stycznia 2000 roku powierzchnia użytków rolnych, jaka znajdowała się u wszystkich właścicieli ziemi wynosiła 41 mln 829,5 tys. ha, w tej liczbie u bezpośrednich producentów było 34 mln 491,7 tys. ha, tj. o 692,3 tys. ha mniej niż 1 stycznia 1996 roku. Powierzchnia gruntów ornych przypadających na jednego mieszkańca Ukrainy jest prawie trzy razy większa niż średnio na świecie (tab. 2).

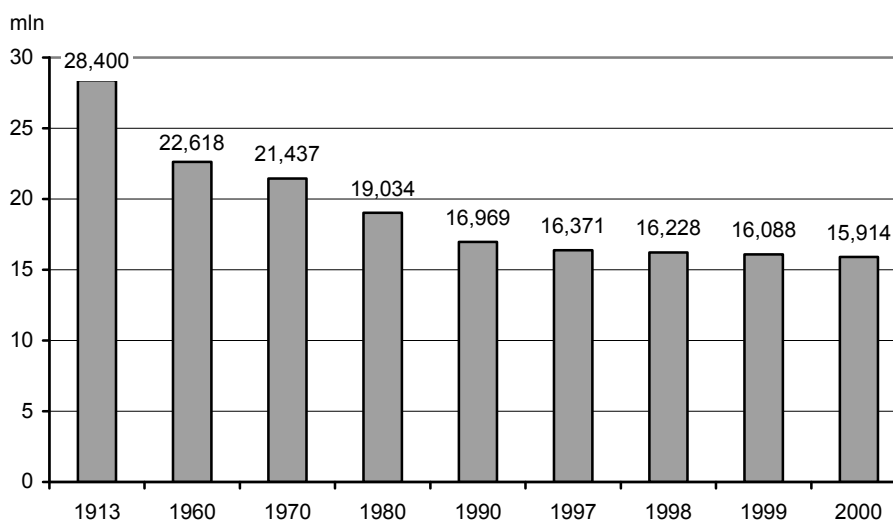
Tabela 2
Powierzchnia gruntów ornych (na podstawie: Agropromysłowyj kompleks... 2000)
Area of ploughland (on the basis of Agropromysłowyj kompleks... 2000)

Państwo Country	1990 ogółem total (mln ha)	1998		1990 na 100 mieszkańców on 100 inhabitants (ha)	1998	
		ogółem total (mln ha)	w stosunku do 1990 r. to 1990 (%)		na 100 mieszkańców on 100 inhabitants (ha)	w stosunku do 1990 r. to 1990 (%)
Świat World	1 356,7	1 380,2	101,7	25,7	23,0	89,5
Francja France	18,0	18,4	102,2	31,7	31,0	97,8
Niemcy Germany	12,0	11,9	99,2	15,1	14,0	92,7
Polska Poland	14,4	14,0	97,2	37,7	36,0	95,5
Ukraina Ukraine	33,4	32,9	98,5	64,4	65,0	100,9

Użytki rolne w Polsce zajmują 18,5 mln ha, co stanowi 59,1% ogólnej powierzchni kraju. Pod względem obszaru użytków rolnych Polska znajduje się na trzecim miejscu w Europie, po Francji i Hiszpanii. W porównaniu z krajami Unii Polska ma znaczące zasoby ziemi rolnej, które na jednego mieszkańca wynoszą 0,55 ha. Powierzchnia użytków rolnych w Polsce odpowiada jednej piątej powierzchni rolnej UE.

Zmiany w sytuacji demograficznej Ukrainy nie wpłynęły istotnie na zmiany powierzchni użytków rolnych i gruntów ornych przypadających na mieszkańca. Wartości tych wskaźników wynosiły w kolejnych latach odpowiednio: w 1990 roku – 0,81 ha i 0,64 ha, w 1999 roku – 0,84 ha i 0,65 ha.

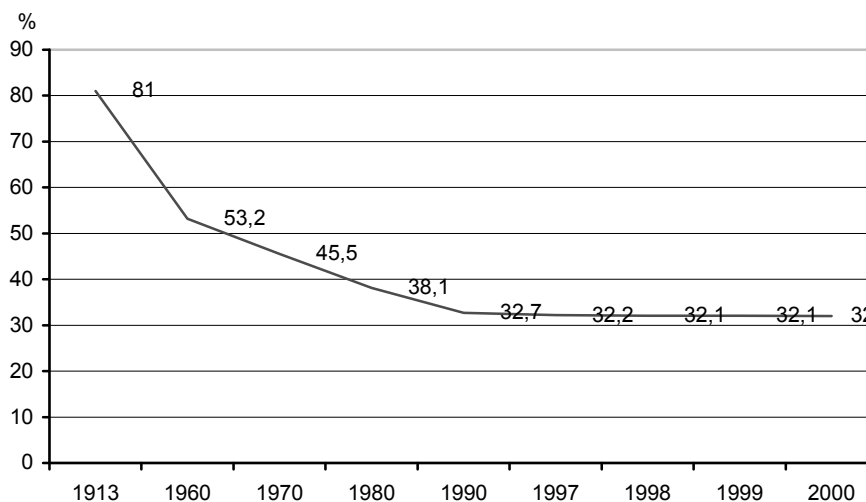
Sytuację demograficzną na Ukrainie mogą charakteryzować następujące dane: w latach 1913-2000 liczba mieszkańców wsi zmniejszyła się o 12,5 mln osób, tj. 44% (z 28,4 mln w 1913 r. do 15,9 mln w 2000 r.). Liczba mieszkańców wsi w ogólnej liczbie ludności państwa zmniejszyła się i w 2000 roku stanowiła 32%. Zmiany te są powiązane ze zmniejszeniem się wartości współczynnika liczby urodzeń, wzrostem wartości współczynnika śmiertelności, ze starzeniem się ludności, mniejszym nasileniem wewnętrznej migracji i wzrostem zewnętrznej migracji (ryc. 1, 2).

Ryc. 1. Liczba mieszkańców wsi na Ukrainie na początku poszczególnych lat (na podstawie: **Agropromysłowy kompleks...** 2000)

Fig. 1. Number of villagers of Ukraine at the beginning of years (on the basis of **Agropromysłowy kompleks...** 2000)

Od początku przystosowywania się gospodarki do warunków rozwoju wolnorynkowego na Ukrainie liczba zatrudnionych w rolnictwie wzrosła o 27,3 tys. osób. Na proces formowania zatrudnienia w rolnictwie podstawowy wpływ wywierają naturalne regulatory rynku pracy, przede wszystkim poziom bezrobocia na wsi. W 1999 roku wynosiło ono 7,2%. Z danych Ministerstwa Polityki Rolnej Ukrainy wynika, że o jedno miejsce pracy na wsi ubiegały się 32 osoby. W Polsce stopa bezrobocia w 1996 roku stanowiła 13,6% i była wyższa niż średnio w państwach UE o 10% (**Pałasz 1997**).

Ryc. 2. Udział mieszkańców wsi w ogólnej liczbie mieszkańców Ukrainy
(na podstawie: **Agropromysłowy kompleks... 2000**)
Fig. 2. Share of villagers in total population of Ukraine
(on the basis of **Agropromysłowy kompleks... 2000**)

W Polsce zatrudnieni w rolnictwie stanowią ponad 27% ogółu pracujących. W porównaniu z innymi krajami europejskimi Polska ma stosunkowo wysoki odsetek zatrudnionych w rolnictwie, porównywalny jedynie ze wskaźnikiem występującym w Grecji. Przeciętnie zatrudnienie w polskim rolnictwie utrzymuje się na poziomie prawie 23 osób na 100 ha UR, tj. na poziomie prawie 10-krotnie wyższym niż w Belgii (2,7 osoby) czy w Luksemburgu (2,4 osoby). Na Ukrainie zatrudnienie wynosi 12 osób na 100 ha UR.

Jednym z głównych i realnych problemów dla Polski i Ukrainy staje się kwestia efektywności wykorzystania użytków rolnych. Zmiany rozwoju rolnictwa Ukrainy odzwierciedlają się w strukturze zasiewów. Wzrosła powierzchnia upraw zbóż, a uprawa kukurydzy na ziarno zmniejszyła się prawie dwa razy, wzrosła powierzchnia upraw technicznych – buraków cukrowych oraz słonecznika. W tym samym czasie zmniejszyła się uprawa lnu długowłóknistego i chmielu.

Efektywność wykorzystania gruntów rolnych określa się poziomem plonów. W tabelach 3, 4 i 5 przedstawiono dane o poziomie plonów podstawowych roślin – zbóż, ziemniaków i buraków cukrowych – w Polsce, Ukrainie, Francji i Niemczech.

Plony zbóż były najmniejsze na Ukrainie: w 1999 roku wynosiły 21,4 dt/ha, w Polsce – 31,3 dt/ha, w Niemczech – 66,2 dt/ha, we Francji – 76,4 dt/ha. Plony buraków cukrowych także były najmniejsze na Ukrainie: w 1999 roku wynosiły 146,2 dt/ha, w Polsce – 337,7 dt/ha, w Niemczech – 565,8 dt/ha, we Francji – 738,5 dt/ha. Analogiczna jest tendencja, jeśli chodzi o plony ziemniaków: w 1999 roku wynosiły one na Ukrainie 101,8 dt/ha, w Polsce – 157,2 dt/ha, we Francji – 380,9 dt/ha i w Niemczech – 383,6 dt/ha.

Tabela 3

Plony zbóż i strączkowych (dt/ha) (na podstawie: Agropromysłowyj kompleks... 2000)
Yields of cereals and legumes (dt/ha) (on the basis of Agropromysłowyj kompleks... 2000)

Państwo Country	1990	1991	1995	1996	1997	1998	1999
Świat – World	26,2	25,1	25,7	27,0	27,7	29,3	29,8
Francja – France	59,9	64,1	63,4	69,3	67,7	73,1	76,4
Niemcy – Germany	53,8	59,6	60,5	62,0	64,3	63,0	66,2
Polska – Poland	32,4	31,5	30,0	29,5	28,4	30,8	31,3
Ukraina – Ukraine	35,1	26,5	24,3	19,6	24,5	20,8	21,4

Tabela 4

Plony buraków cukrowych (dt/ha) (na podstawie: Agropromysłowyj kompleks... 2000)
Yields of sugar beet (dt/ha) (on the basis of Agropromysłowyj kompleks... 2000)

Państwo Country	1990	1991	1995	1996	1997	1998	1999
Świat – World	355,1	332,6	337,3	341,5	352,0	376,0	392,1
Francja – France	668,1	645,5	667,5	672,2	719,9	683,2	738,5
Niemcy – Germany	496,2	467,9	498,0	512,4	565,2	532,2	565,8
Polska – Poland	379,8	315,8	346,2	337,8	378,8	379,0	337,7
Ukraina – Ukraine	275,7	233,5	204,7	182,6	175,8	173,8	146,2

Tabela 5

Plony ziemniaków (dt/ha) (na podstawie: Agropromysłowyj kompleks... 2000)
Yields of potatoes (dt/ha) (on the basis of Agropromysłowyj kompleks... 2000)

Państwo Country	1990	1991	1995	1996	1997	1998	1999
Świat – World	151,6	147,5	154,7	160,7	161,3	161,1	163,6
Francja – France	353,7	370,6	340,3	363,9	371,4	366,8	380,9
Niemcy – Germany	256,2	298,5	300,1	372,6	360,5	394,0	383,6
Polska – Poland	197,9	167,6	163,5	152,1	159,0	200,4	157,2
Ukraina – Ukraine	116,8	94,9	96,2	118,9	105,9	101,8	101,8

Spożywcze bezpieczeństwo Polski i Ukrainy

Bezpieczeństwo spożywcze stanowi istotny warunek społecznej i politycznej stabilności państwa oraz jego ekonomicznej niezależności.

Każde państwo stosuje różne kryteria oceny bezpieczeństwa żywnościowego. Ocena taka stanowi podstawę do wyznaczania poziomu zabezpieczenia i drogi rozwoju produkcji rolnej. Na przykład USA i Francja w 100% zabezpieczają potrzeby żywnościowe własną produkcją, Niemcy – w 98%. Podstawowymi kryteriami bezpieczeństwa żywnościowego państwa są: ilość, jakość i wartość produktów spożywczych. W odróżnieniu od Polski, Ukraina straciła swoją niezależną pozycję. Jedną z głównych przyczyn tego stanu rzeczy jest brak jasnej polityki rolnej, wyraźnej strategii.

Zatrzymamy się na analizie rozwoju podstawowych gałęzi produkcji rolnej. Postaramy się wyznaczyć ogólny kierunek oraz zróżnicowanie w rozwoju produkcji zbóż, buraków cukrowych, ziemniaków i mięsa w rolnictwie Polski i Ukrainy.

Produkcja zbóż

Zboża zajmują w Polsce ponad 70% ogólnej powierzchni zasiewów. W strukturze produkcji zbóż dominuje pszenica. W 1999 roku stanowiła ona ponad 30% produkcji zbóż ogółem. Polska znajduje się w czołówce europejskiej pod względem powierzchni zasiewów pszenicy. W 1999 roku obszar zasiewów wyniósł 2 mln 555 tys. ha, a produkcja – 8 mln 193 tys. t. Dawało to Polsce trzecie miejsce pod względem obszaru zasiewów po Francji (4 mln 770 tys. ha) i Niemczech (2 mln 586 tys. ha), oraz czwartą pozycję pod względem wielkości zbiorów, po Francji (34 mln 895 tys. t), Niemczech (18 mln 875 tys. t) i Wielkiej Brytanii (16 mln 25 tys. t).

Na Ukrainie w okresie 10 lat (1990-1999) zmniejszyła się produkcja zbóż (tab. 6). Było to wynikiem zmniejszenia się areалу zasiewów, jak i zmniejszenia się żyzności gleby. Z badań autorki wynika, że zmniejszenie zbiorów zbóż o 7 mln 631,8 tys. t jest konsekwencją zmniejszenia się areалу zasiewów zbóż, a o dalsze 19 mln 8 tys. t –

Tabela 6

Produkcja zbóż (na podstawie: Agropromysłowyj kompleks... 2000)
Production of cereals (on the basis of Agropromysłowyj kompleks... 2000)

Rok Year	Powierzchnia upraw (tys. ha) Area (thous. ha)	Plon Yield (dt/ha)	Produkcja (tys. t) Production (thous. t)
1990	14 583,0	34,9	51 009
1991-1995	13 963,6	24,5	38 452
1996	12 507,0	19,6	24 571
1997	14 502,0	24,3	35 472
1998	12 756,0	20,8	25 462
1999	12 429,0	19,6	24 369

jest konsekwencją zmniejszenia się żyzności gleby. W 2001 roku po raz pierwszy od wielu lat wystąpił na Ukrainie rekordowy urodzaj zbóż – 42 mln t. Jest to i tak o 9,009 mln t mniej niż w 1990 roku.

Istotnym czynnikiem pogarszającym bezpieczeństwo żywnościowe na Ukrainie jest brak uregulowań na rynku zbóż, w odróżnieniu od światowej praktyki. Handel zbożami za pośrednictwem giełd nie był duży: w 2000 roku transakcje na giełdach objęły tylko 1,5% ogólnej ilości zbóż. Inny czynnik to transakcje barterowe, które pozbawiają producentów środków obrotowych.

Produkcja buraków cukrowych

Liczba plantatorów buraków cukrowych w Polsce w 1999 roku wynosiła 210 tys. i była o 45% mniejsza niż w 1990 roku. Średni obszar plantacji w latach 1990-1999 wzrósł z 1,15 ha do 1,99 ha (o 73%). Powierzchnia plantacji buraków cukrowych w tym okresie podlegała znaczącym zmianom: od 361 tys. ha w 1991 roku do 453 tys. ha w 1998 roku, a w 1999 roku powierzchnia ta zmniejszyła się do 419 tys. ha. Dla porównania: w UE w 1998 roku większą powierzchnię uprawy buraków cukrowych miały Niemcy (505 tys. ha) i Francja (421 tys. ha). Na te dwa kraje przypadało ponad 45% powierzchni plantacji ogółem w krajach „piętnastki”.

W latach dziewięćdziesiątych, na skutek mniejszego nawożenia organicznego i mineralnego, wzrosło w Polsce uzależnienie plonów od czynników klimatycznych. Plony wynosiły od 315,8 dt/ha w 1991 roku do 379 dt/ha w 1998 roku. W porównaniu z wielkością krajów UE plony buraków cukrowych są w Polsce relatywnie małe. Wynika to nie tylko z ograniczeń w stosowaniu środków plonotwórczych, lecz także ze zróżnicowanych kwalifikacji i staranności pracy plantatorów, bowiem najlepsi z nich osiągają plony zbliżone do średniej unijnej (około 500 dt/ha). W 1998 roku wśród krajów Unii największe plony uzyskano w Holandii (655 dt/ha), we Francji (643 dt/ha) i w Belgii (579 dt/ha); niższe były we Włoszech (444 dt/ha) i w Szwecji (420 dt/ha).

O wielkości produkcji cukru decydują nie tylko zbiory, lecz także zawartość cukru w korzeniach. W ostatnich latach również w Polsce przemysł cukrowniczy rozpoczął upowszechnianie odmian wysokocukrowych, w rezultacie czego zawartość cukru wzrosła do ponad 12% (14% w UE). W 1999 roku produkcja cukru w Polsce osiągnęła poziom 2 mln 60 tys. t, ustępując Francji (4 mln 554 tys. t) i Niemcom (3 mln 914 tys. t). Produkcja cukru z 1 ha powierzchni uprawy buraków cukrowych w 1998 roku wyniosła w Polsce 49,8 dt, a więc zdecydowanie mniej niż we Francji (102 dt) czy Holandii (87,7 dt).

Na Ukrainie w ostatnich latach utrzymuje się tendencja do zmniejszania powierzchni uprawy buraków cukrowych. W 1999 roku powierzchnia ta zmniejszyła się o 87 tys. ha w porównaniu z 1997 rokiem. Zmniejszyły się także plony: z 275 dt/ha w 1990 roku do 146,2 dt/ha w 1999 roku. To jeden z najniższych wskaźników wśród państw europejskich, które uprawiają buraki cukrowe. Charakterystyczne jest to, że produkcja buraków cukrowych spada również w innych państwach. W 1990 roku na Ukrainie produkowano na jednego mieszkańca 853 kg buraków, w Polsce – 438,7 kg, w Niemczech – 382,1 kg, we Francji – 562,5 kg, a w 1999 roku wyprodukowano odpowiednio: 274,2 kg, 324,1 kg, 335,7 kg i 556,6 kg.

Na Ukrainie uprawę buraków cukrowych cechuje bardzo duża pracochłonność. W związku z tym, że producenci buraków nie mają odpowiedniej ilości pieniędzy, intensyfikacja uprawy jest niewielka. Koszty własne są znaczne, a to oznacza, że produkcja jest nierentowna.

W 1999 roku produkcja buraków cukrowych była nierentowna dla 4098 przedsiębiorstw, tj. dla 69% producentów. Suma strat w gałęzi wzrosła w 1999 roku o 34 mln grzywien albo o 6,5 mln USD w stosunku do 1998 roku. Poziom rentowności zmniejszył się o 10 punktów.

W roku rolniczym 1999-2000 na rynku wewnętrznym produkcja towarowa buraków zmniejszyła się o 10,5% w stosunku do 1998-1999 roku, co stanowi 13,9 mln t. Jednocześnie wzrosła wielkość przetworzenia surowca trzciny cukrowej o 3,3%. Produkcja towarowa cukru na rynku zewnętrznym zmniejszyła się o 7,2%.

Z badań wynika, że produkcja buraków cukrowych na Ukrainie mogłaby być konkurencyjna w stosunku do rynku światowego, gdyby wprowadzono system dopłat dla rolników. Bez odpowiedniego wsparcia ze strony państwa uprawa buraków cukrowych nie ma możliwości wyjścia z kryzysu.

Produkcja ziemniaków

Polska jest znaczącym producentem ziemniaków w Europie. W 1998 roku poziom ich produkcji odpowiadał w przybliżeniu produkcji w Niemczech (13 mln 100 tys. t), Holandii (8 mln 81 tys. t) i Wielkiej Brytanii (7 mln 219 tys. t) łącznie. Jeśli przyrównać średnią produkcję ziemniaków w Polsce w latach 1986-1988 wynoszącą 36 mln 700 tys. t, do produkcji ziemniaków w UE w 1998 roku, która wynosiła 50 mln 887 tys. t, okaże się, że odpowiada ona trzem czwartym produkcji unijnej. W stosunku do potencjału produkcyjnego Polska zawsze eksportowała niewiele ziemniaków i ich przetworów. Około połowy produkowanych ziemniaków wykorzystuje się w gospodarstwach na paszę. W 1997 roku zbiory ziemniaków po raz pierwszy w powojennej historii Polski spadły poniżej 21 mln t. Wynikało to z mniejszych o prawie 22% plonów niż średnio w całym okresie powojennym oraz z redukcji powierzchni uprawy (o 2,7%).

Produkcja ziemniaków w Polsce jest bardzo rozdrobniona. W 1998 roku uprawą tej rośliny zajmowało się 82% gospodarstw rolnych. Przeciętny obszar uprawy wyniósł 0,58 ha. W wielu gospodarstwach ziemniaki są uprawiane głównie na potrzeby wewnętrzne, a na rynek są kierowane jedynie okazjonalnie pojawiające się nadwyżki. Niewielka skala produkcji uniemożliwia opłacalne stosowanie nowoczesnych, bardziej racjonalnych technologii uprawy. W rezultacie ziemniaki są uprawiane ekstensywnie, z wykorzystaniem środków produkcji pochodzących wyłącznie z własnego gospodarstwa, a poziom agrotechniki jest niski. Pogłębia to dodatkowo kryzys w produkcji sadzeniaków. Efektem tego są małe plony ziemniaków, w latach 1993-1998 oscylujące w granicach od 136 do 200,4 dt/ha. Dla porównania: w UE są kraje, które w 1998 roku osiągnęły ponad dwukrotnie większe plony: Holandia – 436 dt/ha, Wielka Brytania – 407 dt/ha, Belgia – 402 dt/ha. Jedynie Portugalia miała mniejsze plony ziemniaków – 154 dt/ha. W Polsce w 1999 roku plony ziemniaków wynosiły 157,2 dt/ha, w Niemczech – 383,6 dt/ha, we Francji – 380,9 dt/ha.

Na Ukrainie plony ziemniaków zmniejszają się. W latach 1990-1999 zmniejszyły się z 116,8 do 101,8 dt/ha. W tym dziesięcioleciu zmniejszył się ciężar gatunkowy upraw ziemniaków. Jednym z powodów jest zmniejszenie produkcji kombajnów ziem-

Tabela 7

**Liczba ciągników w rolnictwie wybranych krajów w 1996 roku
(na podstawie: Pawlak 2001, Agropromysłowyj kompleks... 2000)
Number of tractors in the agriculture of chosen countries in 1996
(on the basis of: Pawlak 2001, Agropromysłowyj kompleks... 2000)**

Kraj Country	Ogółem Total	Na 100 ha użytków rolnych Per 100 ha of arable lands	Na 100 ha gruntów ornych Per 100 ha of plough lands
Austria	343 000	9,75	23,74
Belgia i Luksemburg Belgium and Luxembourg	106 314	6,99	13,22
Dania – Denmark	139 619	5,35	6,07
Finlandia – Finland	230 000	9,15	9,20
Francja – France	1 312 000	4,31	6,66
Grecja – Greece	232 000	2,53	8,17
Hiszpania – Spain	823 609	3,36	5,40
Holandia – Holland	182 000	9,14	19,27
Irlandia – Ireland	167 500	3,77	18,01
Niemcy – Germany	1 198 271	6,87	9,88
Portugalia – Portugal	150 000	3,75	6,33
Szwecja – Sweden	165 000	4,93	5,91
Wielka Brytania Great Britain	500 000	2,81	8,02
Włochy – Italy	1 470 000	8,72	12,26
Polska – Poland	1 302 908	7,05	9,25
Japonia – Japan	2 123 000	41,77	48,01
Ukraina – Ukraine	441 700	0,95	1,40
USA	4 800 000	1,12	2,56

niaczanych i sadzarek do ziemniaków, a te, które są, mają poziom technicznej gotowości w granicach 50-69%. W 1990 roku w przedsiębiorstwach rolnych znajdowało się 9,6 tys. kombajnów ziemniaczanych, w 1999 roku – 4,9 tys. Struktura według lat produkcji przedstawia się następująco: kombajny wyprodukowane do 1985 roku stanowią 17%, wyprodukowane w latach 1986-1990 – 55%, w latach 1991-1992 – 22%, w latach 1993-1994 – 6%, w latach 1995-1996 – 0%, po 1997 roku – 0%.

Istotną przyczyną ograniczającą produkcję ziemniaków na Ukrainie jest niedostateczna działalność przedsiębiorstw zajmujących się hodowlą ziemniaków. Proponowane odmiany ziemniaków nie są przydatne w nowoczesnych technologiach przetwarzania,

dlatego część ziemniaków przeznaczonych do konsumpcji importuje się z Polski, Turcji i Białorusi. Aby umożliwić eksport ziemniaków, należałoby opracować odpowiednią strategię rozwoju hodowli nowych odmian.

Również przyczyną zmniejszenia się produkcji ziemniaków na Ukrainie jest ograniczenie poziomu nawożenia mineralnego, zmniejszenie stosowania środków ochrony roślin, niski poziom mechanizacji prac.

W 1999 roku na 1 ha uprawy ziemniaków stosowano 18 kg NPK i 1,7 t nawozów organicznych. W stosunku do 1990 roku było to mniej odpowiednio o 7,8 i 5 razy. Dla porównania: w Polsce w 1990 roku na 1 ha uprawy stosowano 141 kg substancji aktywnej, a w 1999 roku – 87,2 kg. W Polsce proporcja N:P:K wynosi 1:0,3:0,4, na Ukrainie 1:0,2:0,4, a rekomendowana proporcja nawożenia to 1:1:0,8.

W Polsce środki ochrony roślin stosuje się w ilości 0,6 kg/ha. Jest to pięć razy mniej niż w państwach UE. Na Ukrainie stosuje się tylko 80% zalecanej ilości.

Trudna sytuacja finansowa przedsiębiorstw rolniczych na Ukrainie prowadzi do ograniczenia działalności inwestycyjnej. W 1999 roku liczba ciągników zmniejszyła się w stosunku do 1990 roku o 25%, kombajnów zbożowych – o 29%, kombajnów do zbioru kukurydzy – o 35%, kombajnów do buraków cukrowych – o 21%, a liczba kombajnów ziemniaczanych zmniejszyła się o 49%. Do pożądanego poziomu wyposażenia technicznego brakuje 165 tys. ciągników, 38 tys. kombajnów zbożowych, 11 tys. kombajnów do zbioru pasz.

Poziom wyposażenia rolnictwa różnych państw, w tym Polski i Ukrainy, w ciągniki przedstawiono w tabeli 7.

Zaangażowanie siły pociągowej na trwałych użytkach zielonych jest znacznie mniejsze niż na gruntach ornych, na których występują uprawy bardziej intensywne, dlatego wartość wskaźnika liczby ciągników na 100 ha UR jest w Polsce ponad dwukrotnie większa niż w Wielkiej Brytanii i siedem razy większa niż na Ukrainie, a na 100 ha GO – tylko o 15% większa niż w Wielkiej Brytanii i 6,7 razy większa niż na Ukrainie.

Produkcja mięsa wołowego

Liczebność pogłowia bydła w Polsce wyniosła w 1997 roku 7 mln 29 tys. Polskę wyprzedziły: Francja – 20 mln 563 tys., Niemcy – 15 mln 686 tys., Wielka Brytania – 11 mln 311 tys., Włochy – 7 mln 29 tys.

W porównaniu z 1996 rokiem pogłowie bydła w Polsce w 1997 roku spadło mniej więcej o 165 tys., co spowodowało przesunięcie Polski z czwartej pozycji na piątą. Należy jednak zauważyć, że w porównaniu z 1996 rokiem pogłowie bydła w 1997 roku spadło niemal we wszystkich krajach Unii, co było skutkiem kryzysu wywołanego kolejnymi nawrotami choroby BSE. Od lat czołowymi producentami wołowiny wśród krajów Unii są: Francja – 1 mln 735 tys. t, Niemcy – 1 mln 482 tys. t, Włochy – 1 mln 182 tys. t, Wielka Brytania – 701 tys. t, Holandia – 580 tys. t, Hiszpania – 565 tys. t oraz Irlandia – 535 tys. t. W Polsce produkcja mięsa wołowego wyniosła w 1997 roku 440 tys. t. Niewielka w stosunku do krajów Unii produkcja wołowiny w Polsce wynika z relatywnie niskich jej cen, co z kolei jest pochodną ograniczonego popytu na wołowinę. Polska jest za to liczącym się eksporterem zwierząt żywych. W 1998 roku ich eksport ukształtował się na poziomie około 384 tys. sztuk.

Obecnie na Ukrainie pogłowie bydła zbliża się do poziomu przedwojennego, a wydajność jest podobna jak w latach pięćdziesiątych. Problem polega na tym, że tempo uboju jest większe niż przyrost żywca wołowego. W konsekwencji nie można zwiększyć produkcji mięsa wołowego ani powiększyć pogłowia. W wyniku zmniejszenia się produkcji wołowiny i mleka zmniejsza się konsumpcja na jednego mieszkańca.

Jedną z podstawowych przyczyn zmniejszania się pogłowia bydła jest mała ilość pasz własnej produkcji. Konieczność zakupu pasz powoduje podrożenie produkcji i osłabia rentowność gałęzi. W 1999 roku koszty 100 l mleka wynosiły 58,2 grzywny albo 11 USD, 100 kg mięsa wołowego – 370,3 grzywny albo 71 USD, a cena sprzedaży 1 dt mięsa wołowego wynosiła 33,2 USD. W wyniku tego wartość produkcji mięsa wołowego w 1999 roku spadła o 212 mln 536,7 tys. USD, a poziom rentowności był ujemny (-58%).

Produkcja żywca wieprzowego

Pogłowie trzody chlewnej w Polsce w 1998 roku wynosiło 18 mln 497 tys. sztuk, czyli mniej więcej o 1,8 mln sztuk mniej niż rok wcześniej. Mimo spadku liczebności pogłowia spośród krajów UE Polskę wyprzedziły jedynie Niemcy (24 mln 145 tys. sztuk) i – bardzo nieznacznie – Hiszpania (18 mln 573 tys. sztuk). Należy dodać, że 1998 rok był rokiem spadku produkcji z uwagi na tzw. cykl świński i już pod koniec tego roku oraz w pierwszej połowie 1999 roku pogłowie trzody wyraźnie wzrosło. Z danych szacunkowych wynika, że w czerwcu 1999 roku pogłowie trzody było większe niż w analogicznym okresie poprzedniego roku mniej więcej o 5-7%.

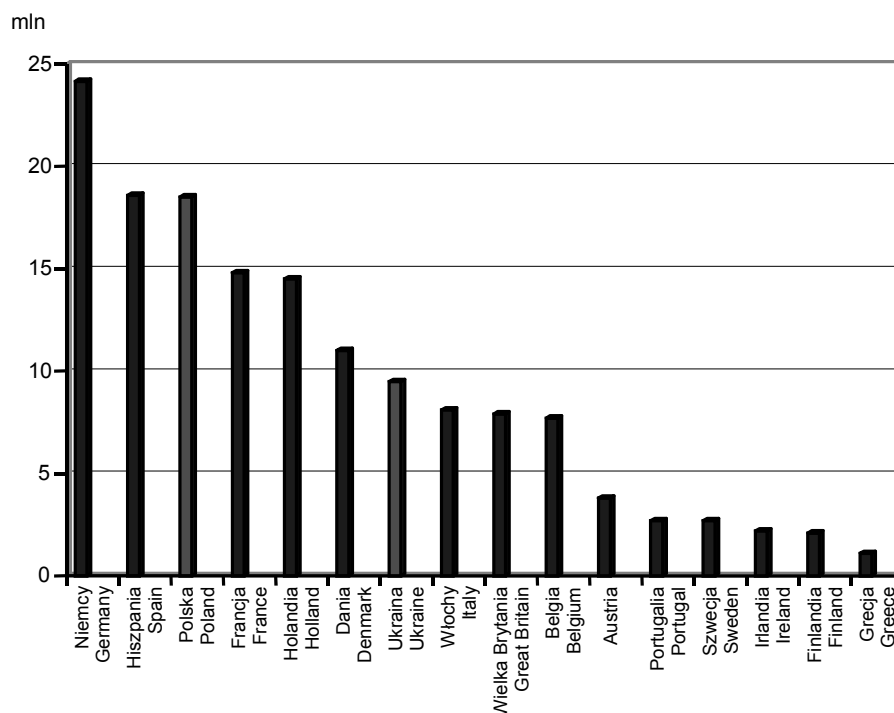
Liderami w produkcji mięsa wieprzowego były Niemcy (3 mln 636 tys. t), Hiszpania (2 mln 316 tys. t) i Francja (2 mln 183 tys. t). W Polsce produkcja tego mięsa wyniosła 2 mln 72 tys. t. W 1998 roku produkcja wieprzowiny spadła w Polsce o ponad 8% – do 1 mln 895 tys. t. W Polsce wieprzowina dominuje w strukturze spożycia mięsa, z udziałem wynoszącym około 60%.

W 1999 roku rynek wieprzowiny w Polsce charakteryzował się wzrostową fazą produkcji i podaży oraz stosunkowo niskim poziomem cen żywca i mięsa wieprzowego.

W ostatnich latach została wyraźnie przyspieszona rotacja pogłowia. Roczny ubój tuczników kształtuje się na coraz wyższym poziomie. W 1998 roku wskaźnik rotacji wyniósł 121% wobec 111% w 1995 roku.

W latach 1990-1998 pogłowie trzody chlewnej na Ukrainie zmniejszyło się o 52,4% i w 1998 roku wynosiło 9 mln 479 tys. sztuk. W porównaniu z państwami UE Ukraina znajduje się na siódmej pozycji w zakresie pogłowia, a w odniesieniu do produkcji żywca zajmuje dziesiątą pozycję po Niemczech, Hiszpanii, Francji, Polsce, Holandii, Danii, Włoszech, Belgii, Wielkiej Brytanii. W 1999 roku pogłowie trzody chlewnej na Ukrainie wzrosło do 10 mln 83 tys., a ilość produkowanego mięsa wyniosła 11,9 tys. t i była mniejsza w porównaniu z 1998 rokiem, co było spowodowane zmniejszeniem przyrostu wagi zwierząt (ryc. 3, 4).

Wysokie są koszty własne produkcji wieprzowiny na Ukrainie; w 1999 roku wyniosły one 567,5 grzywny za 100 kg albo 109,1 USD. W tym czasie ze sprzedaży 100 kg uzyskano 51 USD. Z powyższego wynika, że gałąź jest nierentowna, a straty wyniosły 298 mln 533 tys. grzywny albo 57 mln 410 tys. USD. Taka sytuacja jest spowodowana tym, że nie istnieje odpowiednia relacja cen produktów rolnych do cen produktów przemysłowych, poza tym zapotrzebowanie na pasze jest pokryte w 77,4%.

Ryc. 3. Pogłowie trzody chlewnej na Ukrainie, w Polsce i w państwach UE w 1998 roku
(na podstawie: **Agropromysłowyj kompleks...** 2000)

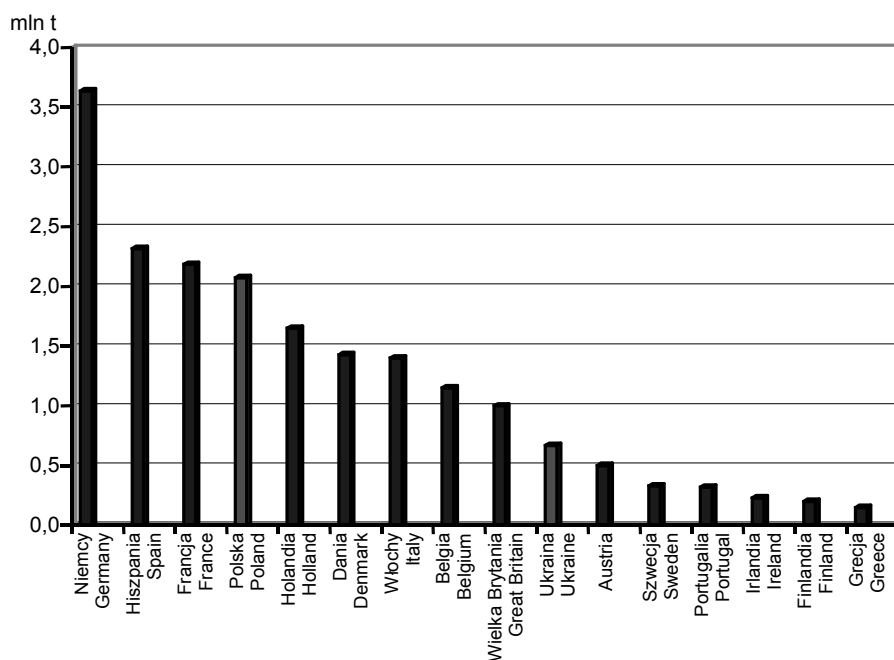
Fig. 3. Total number of pigs in Ukraine, Poland and countries of EU in 1998
(on the basis of **Agropromysłowyj kompleks...** 2000)

Reformy, które dokonały się w rolnictwie Ukrainy, już w 2000 roku dały pierwsze pozytywne wyniki: po raz pierwszy od 1990 roku otrzymano przyrost produktu globalnego (o 9,2%), a w okresie siedmiu miesięcy 2001 roku wzrósł eksport produktów rolnictwa o 26,5%. Założono pierwsze giełdy spożywcze, spożywcze i warzywno-owo-cowe targi, które stają się ośrodkami kształtowania cen na produkty rolnictwa.

W celu zwiększenia żyzności gleby, zwiększenia plonów oraz wzrostu jakości produkcji należy wzmocnić własną produkcję nawozów sztucznych oraz rozwiązać problem finansowania melioracji gleby.

W najbliższej przyszłości na Ukrainie należy rozbudować przemysł maszynowy na potrzeby rolnictwa, stymulować tworzenie towarzystw leasingu bezpośredniego, finansowego, pośredniego.

Jednym z warunków integracji Polski z Unią Europejską, a także problemem dla Ukrainy, jest realizacja koncepcji zrównoważonego rozwoju. Zrównoważony rozwój wymaga harmonijnego kojarzenia celów ekonomicznych z ekologicznymi: równoczesnego wdrażania postępu technologicznego, doskonalenia agrotechnik i pewnej, umiarkowanej oraz opartej na rachunku ekonomicznym intensyfikacji produkcji. Z zasadami zrównoważonego rozwoju oraz z racjonalnym użytkowaniem ziemi łączy się też konieczność poprawy struktury produkcji roślinnej z uwzględnieniem liczebności pogłowa zwierząt na 1 ha UR w celu zapewnienia zrównoważonego bilansu substancji organicznej w glebie.

Ryc. 4. Produkcja żywca wieprzowego na Ukrainie, w Polsce i w państwach UE w 1998 roku (na podstawie: **Agropromysłowyj kompleks...** 2000)

Fig. 4. Pork production in Ukraine, Poland and countries of EU in 1998 (on the basis of **Agropromysłowyj kompleks...** 2000)

Handel

Wymiana handlowa z zagranicą jest ważnym czynnikiem kształtującym rozwój ekonomiczny kraju. Politykę gospodarczą Polski i Ukrainy w latach 1990-1999 zdominowały dwie sprawy. Pierwsza to konieczność szybkiej transformacji gospodarki autarkicznej w gospodarkę otwartą (ten problem był wyraźnie widoczny w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych). Druga – to konieczność jak najdłuższej ochrony słabych gałęzi i branż gospodarki, uzyskania korzyści z międzynarodowego podziału pracy oraz promowania swobodnego przepływu towarów (jest to podstawowy imperatyw ekonomicznej filozofii GATT/WTO i EWG/UE). Ten problem był związany ze świadomym prowadzeniem polityki otwarcia na świat, ale zarazem z chęcią zachowania przejściowej ochrony gospodarki przed nadmiernym importem do czasu uzyskania zdolności konkurencji produkcji krajowej wobec zagranicznej.

W Polsce do dzisiaj nie stworzono przejrzystego programu restrukturyzacji i wspierania wybranych gałęzi produkcji, co byłoby pomocne w wypracowaniu własnej polityki handlowej.

Począwszy od 1992 roku Polska jest importem netto towarów rolno-spożywczych. Deficyt w wymianie tymi towarami wyniósł w 1998 roku 470 mln USD, przy czym najmniej korzystne saldo Polska odnotowuje z państwami Unii Europejskiej. W ekspor-

cie żywności dominują wyroby cukiernicze i przetwory owocowo-warzywne. Znaczące rozmiary osiąga również eksport przetworów mięsnych, a także mleka i jego przetworów. Towary te znajdują nabywców przede wszystkim na rynkach Rosji, Białorusi i Ukrainy. W sumie na rynkach państw byłego ZSRR i UE Polska lokowała ponad 80% swojego eksportu rolno-spożywczego (20% – na rynkach państw CEFTA i NAFTA). Wartość polskiego eksportu na rynki krajów CEFTA była w 2000 roku zbliżona do roku poprzedniego i wyniosła 2 mld 650 mln USD wobec 2 mld 668 mln USD w 1999 roku. Wartość importu ogółem była o 192 mln USD mniejsza niż rok wcześniej i kształtowała się na poziomie 3 mld 183 mln USD. Udział państw CEFTA w polskim eksporcie towarów rolno-spożywczych w 2000 roku wyniósł 12%, podczas gdy w 1999 roku – 11%. W imporcie udział ten wynosił odpowiednio 11% i 9%. Wyniki pierwszych miesięcy 2001 roku wskazują, że w roku tym nastąpi zwiększenie wymiany handlowej pomiędzy Polską a krajami CEFTA (**Bugala 2001**).

Program reform przyjęty przez rząd Ukrainy w 1994 roku dał początek udoskonaleniu monetarnej i fiskalnej polityki państwa. To sprzyjało ulepszeniu makroekonomicznych wskaźników, wstrzymało tempo inflacji. Liberalizacja handlu i kursu wymiany wpłynęły na zwiększenie eksportu do państw byłego ZSRR oraz do państw europejskich. Jednak od początku 1997 roku zaznaczyła się tendencja do zmniejszenia eksportu – w pierwszej kolejności do państwa byłego ZSRR, a w dalszej kolejności – do państw europejskich.

Systemowy kryzys w rolnictwie Ukrainy, słabość regulatorów rynku spowodowały zmniejszenie produkcji zbóż, buraków cukrowych, nasion kukurydzy i słonecznika, a także ich przetworów. Ukraina z jednego z podstawowych eksporterów cukru w Europie przeobraziła się w jego importera. W międzynarodowym handlu Ukrainy zaznaczyła się tendencja do zmniejszenia operacji barterowych.

Procedury w handlu zagranicznym Ukrainy odpowiadają normom oraz wymogom WTO, a także są zgodne z umową o partnerstwie i współpracy między Ukrainą i UE. Ukraina wykorzystuje doświadczenia światowego handlu, wprowadza reguły GATT/WTO, ale ekonomiczne mechanizmy wewnętrznej działalności nie są przystosowane do współczesnych tendencji w ekonomice światowej. W tym celu należy zapewnić swobodny ruch towarów, usług, kapitału, siły roboczej, stworzyć strefy wolnego handlu.

Podsumowanie

Z badań wynika, że rozwój Polski i Ukrainy w latach 1990-1999 cechowały wspólne problemy, a także krajowe osobliwości. Rozwój Polski i Ukrainy w warunkach gospodarki rynkowej wymaga dostosowania się do wspólnej polityki europejskiej oraz opracowania strategii rozwoju. Kierunek takiej strategii to program rozwoju rolnictwa, które jest podstawą spożywczego bezpieczeństwa kraju. Osiągnięcie konkurencyjności towarów rolnych na europejskim i światowym rynku oraz uzyskanie środków kapitałowych z handlu międzynarodowego jest możliwe pod warunkiem poprawy jakości produkcji i obniżenia jej kosztów. Rolnictwo naszych krajów potrzebuje także zwiększenia żyzności i wydajności gleby, zastosowania nowoczesnych technologii, zwiększenia stopnia mechanizacji i automatyzacji produkcji.

Literatura

- Agropromysłowyj kompleks** Ukrainy: stan, tendencji ta perspektywy rozwoju. Informacyjno-analitycznyj zbirnyk. (2000) Red. P.T. Sabluk i in. IAE, Kyjiw.
- Bugała A.** (2001): Handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi z krajami CEFTA. Rynek Roln. 6, 127: 34-36.
- Pałasz L.** (1997): Bezrobocie w Polsce w gminach województwa szczecińskiego wobec integracji z Unią Europejską. W: Agrobiznes i obszary wiejskie wobec integracji z Unią Europejską – nadzieje, szanse, obawy. IV Kongres SERiA, Szczecin 1997. Red. L. Pałasz. TEXT, Szczecin: 255-265.
- Pawlak J.** (2001): Siła pociągowa w rolnictwie w aspekcie integracji Polski z Unią Europejską. Zesz. Nauk. AR Krak. 377, Ses. Nauk. 78, t. 1: 283-292.
- Polityka** rolna. (1997) Red. B. Kozuch. Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.

**THE COMPARATIVE ANALYSIS OF UKRAINIAN AND POLISH
AGRICULTURE****S u m m a r y**

Identification of the universal characteristics and differences between Polish and Ukrainian development was the main aim of the research. The level of their agriculture development against the background of EU countries was showed in this paper, too. The author points to the consolidation directions of Polish and Ukrainian safety food and overcoming negative trends in adaptation to the common policy of European market economy.